

Teoria polityki społecznej

Polityka społeczna między myślą i działaniem

Wykład 1

dr hab. Ryszard Szarfenberg

<http://rszarf.ips.uw.edu.pl/tps/dzienne/>

Rok akademicki 2021-2022

Tematyka wykładu

1. Wprowadzenie organizacyjne
2. Myśl i działanie – części wspólne i rozłączne
3. Myśl i działanie a teoria i praktyka
4. Relacje między teorią (naukową) i praktyką
5. Teoria naukowa i jej zastosowania w badaniach problemów społecznych i zarządzania nimi (inżynieria społeczna)
6. Funkcje teorii naukowej w zastosowaniu do problemów społecznych i inżynierii społecznej
7. Koncepcja czterech rodzajów teorii naukowej polityki społecznej i ich wzajemnych powiązań

Opis przedmiotu i sposobu zaliczenia

Podział zadań między wykład i warsztaty

- Wykłady – wiedza na temat teorii polityki społecznej
- Warsztaty – badanie zmiany polityki społecznej z zastosowaniem teorii do jej wyjaśnienia
 1. **Wybór konkretnej zmiany (lub jej braku) polityki społecznej**, np. wprowadzenie 500+ i jego późniejsze rozszerzenie, podwyższenie wieku emerytalnego i obniżenie wieku emerytalnego, trwałość „becikowego”, trwałość regulacji przerywania ciąży
 2. **Zastosowanie teorii opisowej zmiany polityki społecznej**: Opis wybranej zmiany (lub jej braku) polityki społecznej z zastosowaniem **kategorii opisowych (analitycznych)**, czyli na czym polegała (treść zmiany i jej sekwencja), kto ją wprowadził (podmiot zmiany), kiedy ją wprowadził (czas zmiany), jak ją wprowadził (sposób wprowadzenia), jak ją uzasadniano (uzasadnienie zmiany), kto i jak ją krytykował (krytyka zmiany), jak ją oceniano (ocena zmiany, np. rewolucyjna, kosmetyczna)
 3. **Zastosowanie teorii wyjaśniającej polityki społecznej (np. podejście kontrfaktyczne)**: Wyjaśnienie wybranej zmiany (lub jej braku) polityki społecznej z zastosowaniem **teorii zmiany (lub jej braku)** w polityce społecznej (jej rozwój, reformy rozwijające, reformy ograniczające, brak reform), hipotezy o przyczynach politycznych, ekonomicznych, społecznych zmian (lub ich braku)

Tematy i logika wykładów

Teoria opisowa: umożliwia badanie polityki społecznej - konceptualizacja operacjonalizacja polityki społecznej

1. Polityka społeczna między myślą i działaniem
2. Mapa pojęciowa i schematy cel-środek i podmiot-przedmiot
3. Opisowa teoria świadczeń społecznych
4. Operacjonalizacja polityki społecznej

Teoria wyjaśniająca: umożliwia wyjaśnianie polityki społecznej poprzez wskazywanie jej przyczyn i skutków

5. Prawo nieuchronnej niesprawiedliwości polityki społecznej (prawo Hammonda-Goodina)
6. Wyjaśnienia ekonomiczne
7. Wyjaśnienia politologiczne
8. Wyjaśnienia na podstawie teorii organizacji i zarządzania
9. Wyjaśnienia socjologiczne
10. Wyjaśnianie reform ograniczających

Teoria normatywna polityki społecznej: umożliwia ocenianie polityki społecznej poprzez wskazywanie jej wartości

11. Teoria normatywna - wprowadzenie
12. Wolność a polityka społeczna
13. Sprawiedliwość a polityka społeczna
14. Solidarność i integracja a polityka społeczna

Teoria praktyczna polityki społecznej: umożliwia świadome zmienianie polityki społecznej na podstawie jej teorii

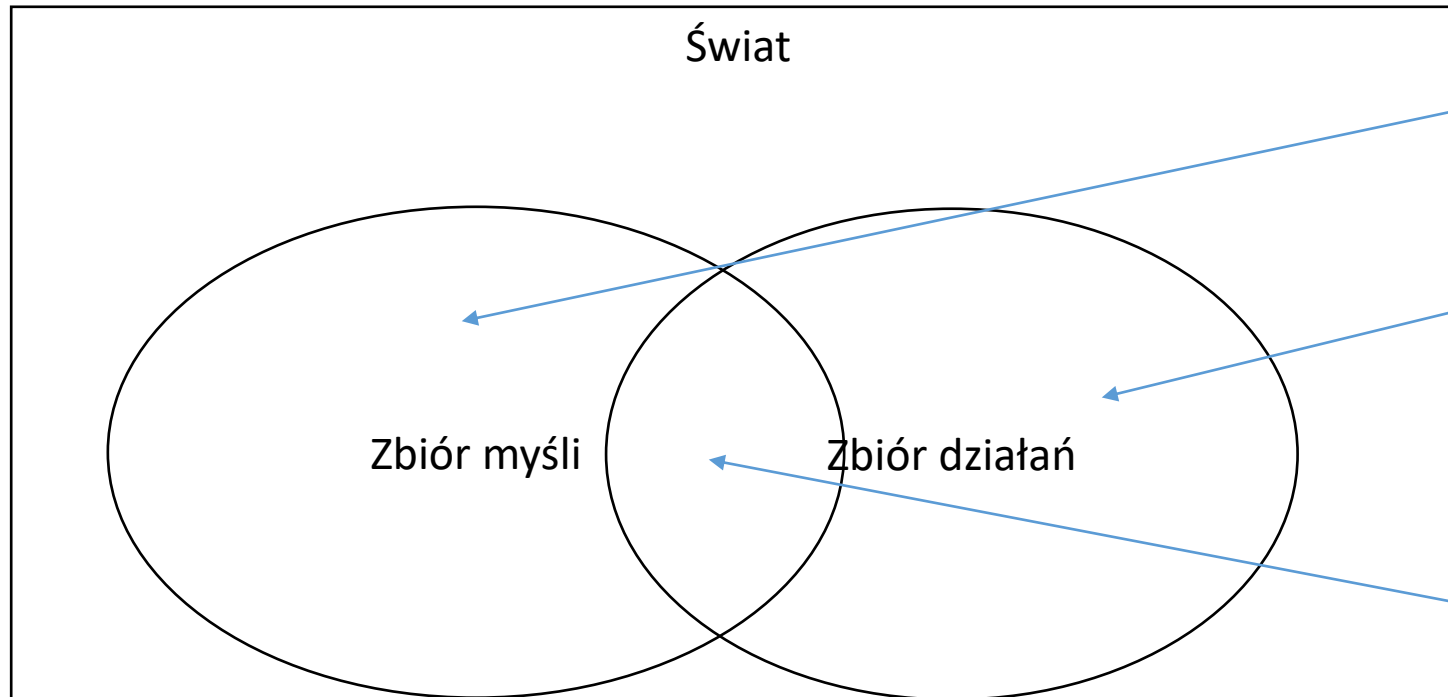
15. Teoria praktyczna polityki społecznej
16. Podsumowanie i powtórzenie

Zasady zaliczenia przedmiotu

- Przedmiot to całość złożona z wykładu i warsztatów (prowadzi dr Justyna Godlewska-Szyrkowa)
- Oceny cząstkowe
 - ocena z testu wykładowego
 - ocena z warsztatów
 - ocena obecności na wykładach: liczba obecności 0-4 – punkty 0, 5-6 - 1, 7-8 - 3,5, 9-10 - 4, 11-12 - 4,5, 13-14-15 - 5
- Ocena łączna
 - średnia ważona z trzech ocen (test 40%, warsztat 50%, obecności wykładowe 10%)

Myśl i działanie, teoria i praktyka, teoria naukowa

Myśl i działanie – ich wspólne i odrębne zakresy

Myśl i działanie ludzi są częścią świata

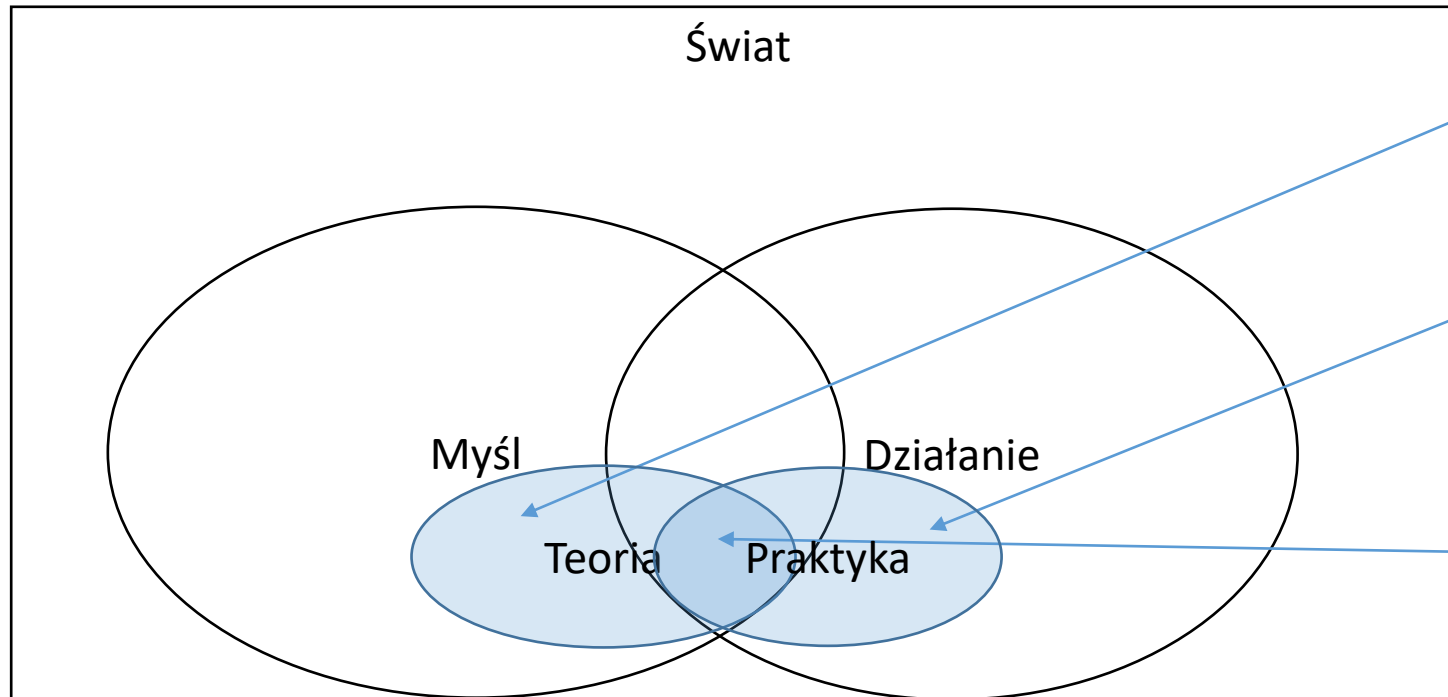
Myśl może być pozbawiona aspektu działania – czysta myśl

Działanie może być pozbawione myśli – czyste działanie

Najbardziej interesujący jest obszar wspólny myśli i działania

- **Działanie pod wpływem myśli**
- **Myśl pod wpływem działania**

Teoria i praktyka – ich wspólne i odrębne zakresy

Teoria częścią myśli, praktyka częścią działania w świecie

Teoria czysta – myśl teoretyczna bez związku z praktyką

Praktyka czysta – działanie praktyczne bez związku z teorią

Najbardziej interesujący jest obszar wspólny teorii i praktyki

- Teoria z praktyką
- Praktyka z teorią

Teoria jako rodzaj myśli, praktyka jako rodzaj działania

Myśl bez teorii, ateoretyczna

Myśl całkowicie teoretyczna

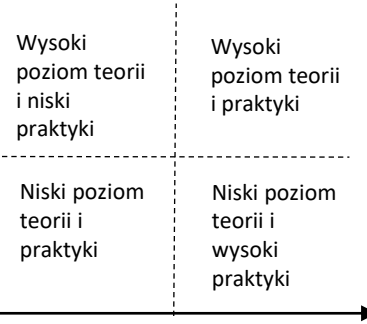
Skala poziomu teorii w myśli

Działanie bez praktyki, apraktyczne

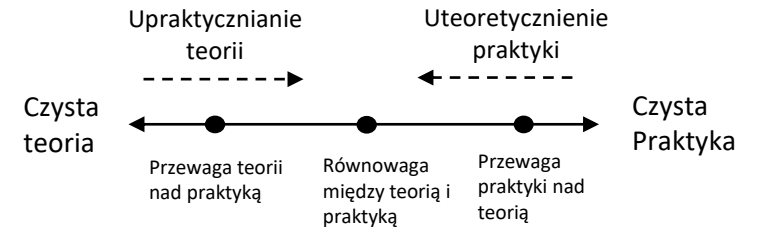
Działanie całkowicie praktyczne

Skala poziomu praktyki w działaniu

Teoria, teoretyczność myśli

Praktyka, praktyczność działania

MYŚL

DZIAŁANIE

Wzajemne wpływy

Myśl ateoretyczna: niesystematyczna, nielogiczna, prosta

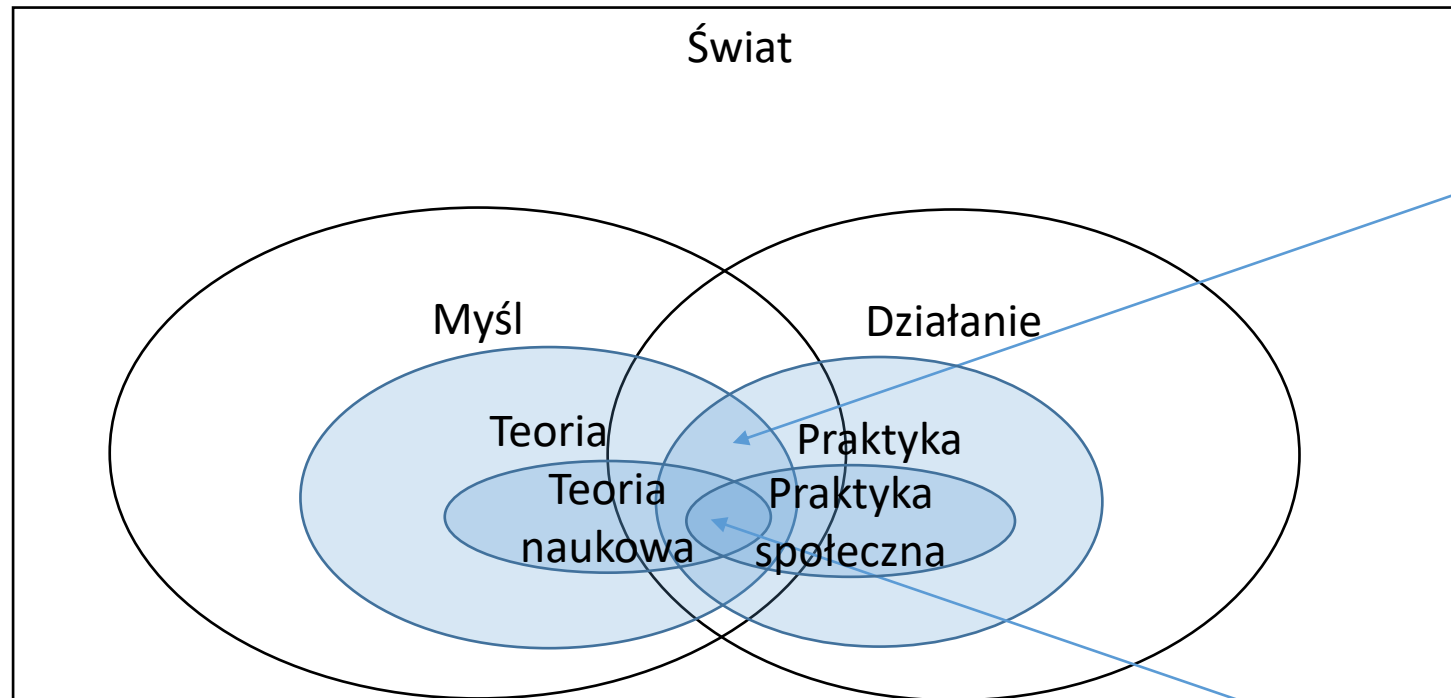
Myśl teoretyczna: systematyczna, logiczna, złożona

Działanie praktyczne: systematyczne, trwałe, złożone

Działanie apraktyczne: niesystematyczne, jednorazowe, proste

Teoria naukowa i praktyka społeczna oraz ich wspólna część

Obszar wspólny teorii i praktyki

- Teoria z praktyką
- Praktyka z teorią

Obszar wspólny teorii naukowej i praktyki

- **Teoria naukowa z praktyką (społeczną)**
- **Praktyka (społeczna) z teorią naukową**

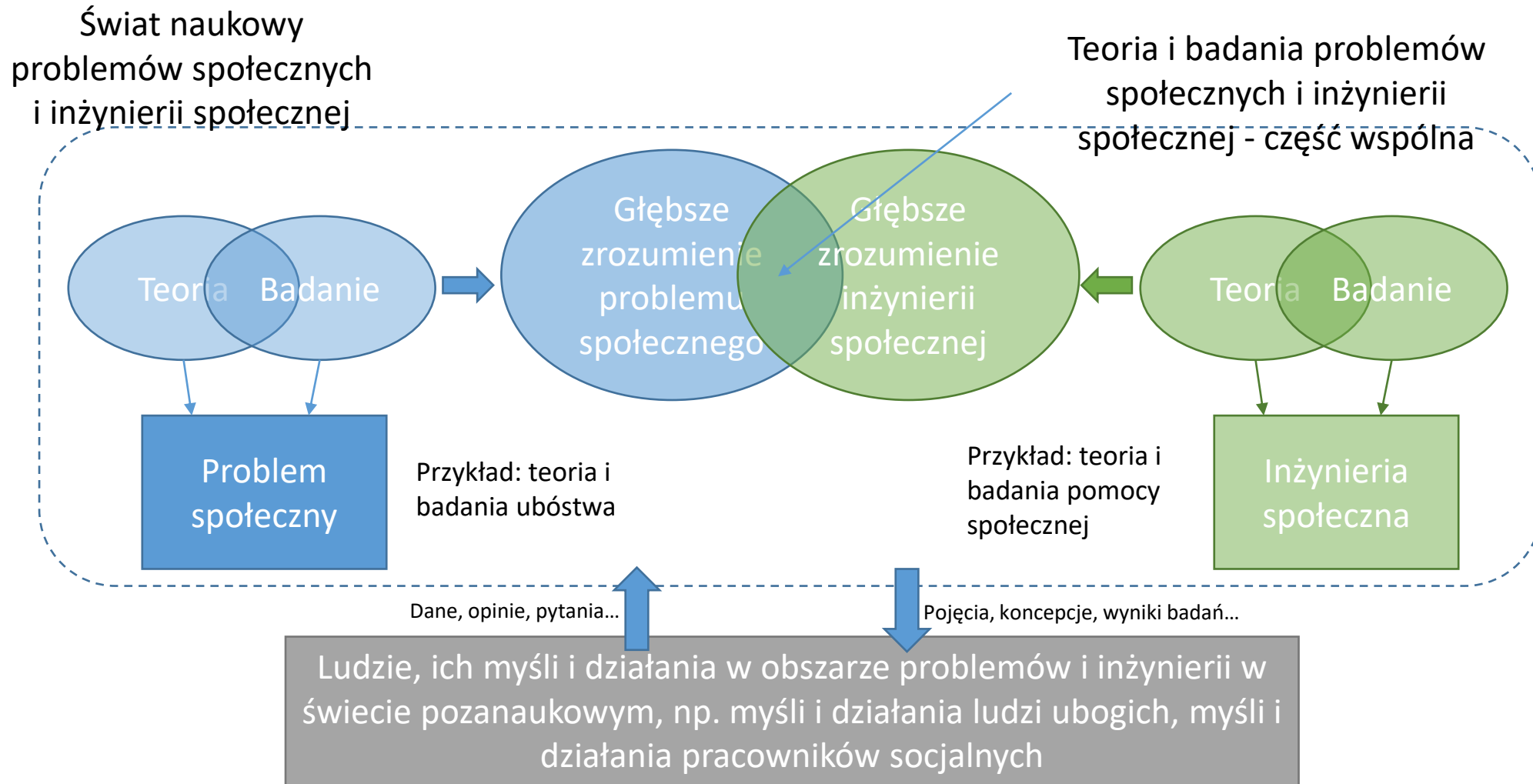
- Częścią teorii jest teoria naukowa: tworzona według zasad obowiązujących w nauce
- Część teorii naukowej to **teoria tworzona w naukach społecznych** (brak na schemacie)
- Część praktyki to **praktyka o charakterze społecznym**, zbiorowym, np. praktyka mająca na celu zmianę reguł gry, instytucji w społeczeństwie

Teoria naukowa i badania empiryczne
problemów społecznych i inżynierii społecznej

Teoria, badania, nauka a praktyka społeczna – teoria naukowa

- „**Nie ma nic bardziej praktycznego niż dobra teoria**” (Kurt Lewin)
- Naukowe pojęcia, metody i teorie umożliwiają „**głębsze zrozumienie i pozwalają na mądrzejsze zarządzanie problemami społecznymi w małej i dużej skali**” (Kurt Lewin)
- „**Badania potrzebne praktyce społecznej można najlepiej określić jako badania dla zarządzania społecznego lub inżynierii społecznej**” (Kurt Lewin)
- Polityka społeczna to nauka praktyczna: „... szuka [ona] sposobów **najbardziej celowego przeprowadzenia... zmian [struktury społecznej]**” (Konstanty Krzeczkowski)
- „...**socjologia dąży do poznania rzeczywistości społecznej, a socjotechnika – do racjonalnej zmiany tej rzeczywistości**” (Adam Podgórecki)

Teoria i badania naukowe problemów społecznych i zarządzania nimi

Teoria i badania naukowe w trzech funkcjach – jak służą opisowi, wyjaśnianiu i ocenianiu problemu społecznego / inżynierii społecznej

1. **Opis problemu / inżynierii za pomocą**

- a. **Pojęć ogólnych** (opis conceptualny, definicje conceptualne, np. ogólna definicja ubóstwa / zarządzania ubóstwem wskazująca jego definicyjne cechy)
- b. **Konkretnych i obserwowalnych właściwości** (opis pomiarowy, definicje operacyjne, np. definicja ubóstwa / zarządzania ubóstwem pozwalająca odróżnić ubogich od nieubogich / zarządzania ubóstwem od zarządzania innymi problemami)

2. **Wyjaśnienie problemu / inżynierii** poprzez umieszczanie go w łańcuchach przyczynowo-skutkowych

- a. **Wyjaśnienia poprzez wskazywanie przyczyn** problemu / zarządzania problemem i mechanizmów ich oddziaływania
- b. **Wyjaśnienie poprzez wskazywanie skutków** problemu / zarządzania problemem i mechanizmów ich oddziaływania

3. **Ocenianie problemu / inżynierii za pomocą**

- a. **Ogólnych kryteriów ewaluacyjnych** problemu / inżynierii
- b. **Konkretnych kryteriów ewaluacyjnych** problemu / inżynierii

Refleksja o problemie inżynierii społecznej na przykładzie problemu społecznego chorób i przedwczesnych śmierci

1. Głównym uzasadnieniem dla inżynierii społecznej są problemy społeczne, ale czym one są?

2. Załóżmy, że mamy **teorię naukową i badania** mówiące, że w danym społeczeństwie **ludzie cenią wyłącznie zdrowe i długie życie**. Niektórzy ludzie jednak chorują i ich życie kończy się przedwcześnie. Celem inżynierii społecznej będzie więc jak największe zmniejszanie stanów chorobowych i przedwczesnych śmierci w całym społeczeństwie.

3. **Teoria naukowa** stworzy nam możliwość zdefiniowania i opisu chorób i przedwczesnych zgonów, a także wyjaśnienia ich przyczyn. **Badania empiryczne dostarczą dowodów** na to, które z wyjaśnień są najbardziej pewne (są prawdziwe). Załóżmy, że jedyną przyczyną chorób i przedwczesnych zgonów jest zakaźny wirus X, a jednym sposobem na usunięcia choroby jest zaszczepienie 90% ludności

4. Jeżeli celem inżynierii społecznej jest zmniejszanie stanów chorobowych i przedwczesnych śmierci, to sposobem jego osiągnięcia będzie: 1) wyprodukowanie odpowiedniej liczby szczepionek i 2) zaszczepienie się 90% ludności. Sukces w osiągnięciu 1 nie gwarantuje osiągnięcia 2, np. 30% ludności nie zgłasza się do szczepień. **Tu napotykamy problem samej inżynierii społecznej, w jaki sposób sprawić, że większość z tych 30% zachowa się zgodnie z cenionym przez nich dobrem, czyli własnym zdrowiem i życiem, a także z dobrem społecznym, czyli zdrowiem i życiem innych niezaszczepionych, których mogą zarazić?**

Uproszczony schemat umożliwiający zrozumienie polityki społecznej jako zarządzania problemami społecznymi

Od identyfikacji cenionego dobra do identyfikacji przyczyn jego naruszeń i sposobów ich wyeliminowania

Cenione dobro, o którym wiemy dzięki nauce, etyce, aksjologii

Przypadki naruszenia cenionego dobra

Nauka oparta na dowodach opisuje naruszenia i wskazuje **prawdziwą przyczynę ich naruszeń i skuteczny sposób jej wyeliminowania**

Pytanie i problem inżynierii społecznej

Pytanie dla inżynierii społecznej: **w jaki sposób wprowadzić wskazany przez naukę sposób wyeliminowania przyczyny naruszeń cenionego dobra do życia każdej osoby w społeczeństwie?**

Problem inżynierii społecznej: **część osób w społeczeństwie mimo, że cenią również wskazane dobro, nie wprowadza w swoje życie zaproponowanego sposobu. Inżynieria jest więc częściowo tylko skuteczna w upowszechnianiu skutecznego środka przeciw problemowi społecznemu**

Prawdziwa wiedza (teoria naukowa, badania empiryczne) o problemach samej inżynierii społecznej pomoże w osiągnięciu jej celów

Funkcje teorii naukowej i jej rodzaje w odniesieniu do polityki społecznej

Funkcje teorii naukowej – autonomiczne i instrumentalne

Funkcje teorii naukowej:
jakim celom służy, jakie
potrzeby zaspokaja?

**Funkcje
autonomiczne:**
cele i potrzeby
nauki

Pozwala dostrzec luki w
wiedzy, niedostrzegane
wcześniej związki
(kodyfikacja i
systematyzacja zastanej
wiedzy)

Inicjowanie nowych
kierunków badań poprzez
stawianie doniosłych
problemów, skłanianie do
zbierania nowych danych

Ułatwia weryfikację lub
falsyfikację posiadanej
wiedzy w świetle teorii
już potwierdzonych

*Teoria naukowa polityki społecznej musi
uwzględniać również te funkcje*

**Funkcje
instrumentalne:**
cele i potrzeby
praktyki

EKSPLANACYJNA,
czyli wyjaśnianie jako
zaspokajanie
potrzeby rozumienia
zjawisk społecznych

PREDYKCYJNA, czyli
przewidywanie tego, co
może być, zaspokajanie
potrzeby
przewidywania,
antycypowania

PRAKTYCZNA – zaspokajanie
potrzeby świadomego i
celowego kształtowania i
zmieniania zjawisk
społecznych

Cztery rodzaje teorii naukowej polityki społecznej według ich funkcji

1. Teoria opisowa – umożliwia opis polityki społecznej

- a) Definicje konceptualne umożliwiają rozumienie ogólnych pojęć
- b) Definicje operacyjne polityki społecznej umożliwiają obserwację i pomiar

2. Teoria wyjaśniająca – umożliwia wyjaśnianie polityki społecznej w czasie i przestrzeni

- a) Hipotezy dotyczące przyczyn polityki społecznej i mechanizmów przyczynowych
- b) Hipotezy dotyczące skutków polityki społecznej i mechanizmów skutkowych (patrz wykłady o ewaluacji)

3. Teoria normatywna – umożliwia ocenianie polityki społecznej

- a) Teoria dobra człowieka (bez tej teorii trudno jest zidentyfikować dobro i zło w społeczeństwie)
- b) Teoria oceniania polityki społecznej w oparciu o teorię dobra człowieka (patrz wykłady o ewaluacji)

4. Teoria praktyczna – umożliwia świadome zmienianie polityki społecznej

- a) Teoria łącząca teorię naukową (1-3) z praktyką pracy z polityką społeczną
- b) Teoria zmieniania polityki społecznej w oparciu o teorię 4a

Teoria nauki o polityce społecznej

Teoria polityki społecznej

Część teorii naukowej, która jest częścią teorii jako takiej, która jest częścią myśli w ogóle

Teoria bardziej poznawczo zorientowana teoria

Wzajemne wpływy wyników teorii poznawczej na praktyczną i odwrotnie

Teoria bardziej praktycznie zorientowana teoria

Teoria opisowa polityki społecznej

Teoria wyjaśniająca polityki społecznej

Teoria normatywna polityki społecznej

Teoria praktyczna polityki społecznej

Teoria polityki społecznej to nie tylko te cztery rodzaje teorii, ale też

- **teoria wiążąca je w spójną całość** – teoria relacji między elementami składowymi teorii polityki społecznej
- **teoria relacji między teorią polityki społecznej a jej praktyką** (może być jednak ujęta w ramach teorii praktycznej)

Praktyka polityki społecznej

Część praktyki politycznej, która jest częścią praktyki jako takiej, która jest częścią działania w ogóle

Czego się nauczyliśmy? Podsumowanie

1. **Myśl i działanie** w świecie to najogólniejsza charakterystyka aktywności człowieka. Najbardziej interesuje nas część wspólna myśli i działania, wzajemny wpływ tych dwóch sfer
2. Myśl uporządkowana, systematyczna i złożona to **teoria**, a działanie, które ma takie cechy to **praktyka**. Najbardziej interesuje nas część wspólna teorii i praktyki, wzajemny wpływ tych dwóch sfer
3. Wśród rodzajów praktyki można wyróżnić **praktykę społeczną**, czyli praktykę budowania i organizowania społeczeństwa (polityka, inżynieria społeczna)
4. Wśród rodzajów teorii można wyróżnić **teorie nienaukowe** (np. teorie spiskowe) i **teorie naukowe**. Najbardziej interesują nas **teorie naukowe i ich relacje z praktyką społeczną**
5. Jeżeli politykę społeczną rozumiemy jako zarządzanie problemami społecznymi, to interesują nas wzajemne wpływy teorii naukowej problemów i zarządzania oraz praktyki problemów i zarządzania nimi
6. Aby można było zdefiniować problem społeczny w kategoriach naruszenia cenionego dobra najpierw trzeba określić jakie są to dobra, w czym pomaga **teoria normatywna, nauka o tym co dobre i złe, co cenione i odrzucone (etyka praktyczna, aksjologia)**
7. Teoria naukowa (w tym teoria normatywna) razem z badaniami empirycznymi identyfikują dobra, przyczyny problemów społecznych oraz sposoby ich wyeliminowania. Inżynieria społeczna oparta na tej wiedzy odpowiada za **wprowadzenie tych sposobów do życia obywateli**. Trzeba więc odróżnić **skuteczność środka przeciw problemowi** od **skuteczności upowszechnienia go w społeczeństwie**
8. Wyróżniamy **cztery rodzaje teorii naukowej polityki społecznej**, która umożliwia jej opis, wyjaśnienie, ocenianie oraz zmienianie polityki społecznej
9. **Teoria umożliwiająca ocenianie i zmiennie polityki społecznej może mieć charakter naukowy i jest równie ważna jak teoria umożliwiająca opis i wyjaśnienie polityki społecznej**

Literatura i film z wykładem

- [R. Szarfenberg, *Teoria polityki społecznej*, rozdział 1, 2020](#)
- [R. Szarfenberg, Teoria i praktyka polityki społecznej, „Studia BAS”, nr 2\(50\) 2017](#)
- [Film z wykładem](#) (poprzednia edycja 2020-2021)